

Andrzej Garbarz

Spór o majątek kościelny na przykładzie ekspozytury w Olchowcach w diecezji przemyskiej

Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej 11,
145-159

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Andrzej Garbarz

SPÓR O MAJĄTEK KOŚCIELNY NA PRZYKŁADZIE EKSPOZYTURY W OLCHOWCACH W DIECEZJI PRZEMYSKIEJ

Olchowce, wieś koło Sanoka wzmiankowana jest jeszcze przed 1340 r., jako osada służebna grodu sanockiego. W drugiej połowie XIV w. stała się wsią królewską. W 1844 r. wybudowano tam świątynię dla wiernych obrządku greckokatolickiego. Świątynia nosi tytuł Wniebowstąpienia Pańskiego. Po II wojnie światowej, cerkiew i należące do parafii greckokatolickiej budynki i grunty przejęła diecezja przemyska obrządku rzymskokatolickiego, ustanawiając tam ekspozyturę parafii Sanok II, czyli parafii pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa¹. Ekspozyturę w Olchowcach tworzyły dwie wioski: Olchowce i Bykowce, liczące w sumie około 1000 wiernych². W latach sześćdziesiątych, Olchowce zostały włączone do miasta Sanoka.

W latach 1958-1962 na placówkę wikariatu eksponowanego w Olchowcach został skierowany ks. Jan Mikosz³. Przyszedł on z Dobrzechowa, gdzie pełnił obowiązki wikariusza adiutóra. Dekret nominacyjny brzmiał: „Niniejszym mianujemy Twoją Wielbność wikariuszem eksponowanym w Olchowcach, parafia Sanok II, z wszystkimi prawami i obowiązkami określonymi prawem kanonicznym i diecezjalnym, w szczególności zaś Dekretem

¹ Por. Rocznik Archidiecezji przemyskiej 1997. Album, Przemysł 1997, s. 462.

² Por. Rocznik diecezji przemyskiej na rok 1966, Przemysł 1966, s. 129.

³ Ks. Jan Mikosz, ur. w Jaśle w 1918 r. Studia seminaryjne odbywał w Brzozowie. Wyświęcony został na kapłana 5 marca 1943 r. w Brzozowie. Długoletni proboszcz w Besku. Zmarł w Besku 3 stycznia 2005 r.

Kurii Biskupiej z dnia 28.2.1948, L. 1373/49, który znajduje się w aktach parafialnych tamtejszej filii. Zechce Twoja Wielbność udać się bezzwłocznie na wyznaczone miejsce i po porozumieniu się z Przew. Ks. Dziekanem w Sanoku I oraz Wiel. Ks. Administratorem w Sanoku II objąć swe obowiązki, Biskup Barda”⁴.

1. Sprawa własności gruntów pocerkiwnych

Od początku pobytu w Olchowcach pojawiła się sprawa użytkowania budynków i gruntów kościelnych. Ks. Mikosz zwrócił się w tej sprawie do Kurii Biskupiej w Przemyślu. W odpowiedzi na jego zapytanie z dnia 7 sierpnia 1958 r. dotyczące gruntów pocerkiwnych w Olchowcach, pismem, z dnia 20 sierpnia, Kuria poinformowała go, że grunta te „są traktowane przez państwo, jako własność Państwowego Funduszu Ziemi i miejscowa ludność obsługiwana przez Ekspozyta w Olchowicach, powinna wszcząć starania o pozostawienie w używaniu względnie o nadanie pewnego areału ziemi do dyspozycji miejscowego ekspozyta jako jego uposażenie”. W piśmie Kurii czytamy jednak dalej: „Jaką drogą się to ma odbyć, trudno wskazać! Czasem udaje się to Radzie Parafialnej, czasem władze każą się starać Probostwu, którego ekspozyturą jest dana placówka duszpasterska, czasem samemu Ekspozytowi. Trzeba za tym pochodzić, zasięgając zdania w Powiatowym Zarządzie Urządzeń Rolnych i ewentualnie u prawnika-doradcy”⁵.

Dnia 7 kwietnia 1959 r. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sanoku wezwało ks. Jana Mikosza – „obywatela do opuszczenia zajmowanego samowolnie budynku stojącego na resztówce w Olchowcach, a będącego własnością Skarbu Państwa”. Równocześnie zawiadamiano Księdza, że „Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sanoku, nie zgadza się na użytkowanie przez obywatela gruntu na terenie resztówki w Olchowcach” uzasadniono to tym, że „budynek oraz grunt na resztówce w Olchowcach są własnością Skarbu Państwa jako majątek byłego probostwa gr.-kat.”. W dalszej części pisma napisano: „Zgodnie z pismem okólnym Ministerstwa Rolnictwa Nr 3 z dnia 10 VI 1958 r. nie mogą być na resztówkach do-

⁴ Aplikata dla ks. Jana Mikosza z dnia 21.06.1957 r., w: Teczka ks. Jana Mikosza – Archiwum parafii w Besku (dalej: TKJM – APB). Ze względu na archiwalny tekst cytowanych dokumentów zachowano oryginalną pisownię wraz ze skrótami.

⁵ Pismo Kurii Biskupiej w Przemyślu do ks. Jana Mikosza, Ekspozyta w Olchowcach, z dnia 20.08.1958 r., w: TKJM – APB.

konywane żadne przydziały na rzecz użytkowników indywidualnych”. Termin opuszczenia przez Księdza zajmowanego terenu ustalono do dnia 20 kwietnia 1959 r. Dodano przy tym, że „obywatel winien przestać użytkować grunty”, a „za okres samowolnego użytkowania nieruchomości Skarbu Państwa tj. za rok 1957 i 1958 obywatel będzie zobowiązany zapłacić ustawowy czynsz dzierżawny. W wypadku niezastosowania się do powyższego zarządzenia zostanie przeprowadzone postępowanie przymusowe aż do eksmisji włącznie”. Powyższej treści pismo otrzymali do wiadomości: Prezydium WRN, Wydział Rolnictwa i Leśnictwa. Oddział Urządzeń Rolnych w Rzeszowie i Prezydium Gminnej Rady Narodowej w Olchowcach⁶.

Po otrzymaniu tego pisma ks. Mikosz zwrócił się bezpośrednio do swoich parafian, o czym świadczy jego notatka. Prawdopodobnie podał to w ogłoszeniach, gdyż notatka nie zawiera daty. Czytamy w niej: „Otrzymałem z Prezydium Powiatowej Rady Narodowej pismo, które ponieważ więcej dotyczy tutejszej placówki, Was, aniżeli mnie, dlatego uważam za stosowne podać Wam jego treść w całości. W waszych rękach, głowach i sercach spoczywa los tutejszej placówki i jeżeli wam na niej zależy, to nie ma innego wyjścia tylko udać się do odpowiednich władz i wyjaśnić, że w Olchowcach nie ma samowoli a jednocześnie prosić by Wam tę placówkę oszczędzili. Prosić każdemu wolno. Na wypadek gdybyście musieli iść, to ze swej strony proszę, byście się zachowali godnie”⁷.

Wobec tak postawionej sprawy Komitet Parafialny w Olchowcach w imieniu mieszkańców, w dniu 14 kwietnia 1959 r. wystosował pismo do Rady Państwa przesyłając odpisy do następujących instytucji: 2 egz. do Urzędu do Spraw Wyznań, 3 egz. do Ministerstwa Rolnictwa, 4 egz. do Wojewódzkiej Rady Narodowej, 5 egz. do Powiatowej Rady Narodowej⁸. W piśmie wyjaśniano sprawę użytkowania budynku i gruntów w Olchowcach. Warto przytoczyć dosłownie fragmenty tego tekstu, gdyż pokazują one, o co toczył się spór pomiędzy ks. Mikoszem a władzami. Komitet Parafialny w Olchowcach prosząc Radę Państwa o uchylenie zarządzenia Powiatowej Rady Narodowej w Sanoku wyjaśniał: „Budynek i ziemia stanowiła własność hipoteczną Funduszu Religijnego gr.-kat. wsi Olchowce. W 1946 r. po wysiedleniu księdza

⁶ Pismo Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sanoku do Obyw. ks. Mikosza Jana, z dnia 7.04.1959 r., w: TKJM – APB.

⁷ Notatka ks. Jana Mikosza, w: TKJM – APB.

⁸ Pismo Komitetu Parafialnego w Olchowcach do Rady Państwa, w: TKJM – APB; Prezydium Powiatowej Rady Narodowej potwierdziło odbiór pisma Komitetu Kościelnego w Olchowcach dnia 16.04.1959 r., Potwierdzenie Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sanoku z dnia 16.04.1959 r., TKJM – APB.

gr.-kat. do ZSRR utworzona została parafia rzym.-kat. z ks. Janem Kolanką, który sprawował urząd proboszcza do 1949 r. Budynek wówczas były zajęte przez jednostkę wojskową WOP. Już od 1946 r. administrację nad tym majątkiem przejął Komitet parafialny wyłoniony spośród mieszkańców wsi Olchowce i Bykowce opłacając podatki, ubezpieczenie i inne świadczenia na rzecz Państwa do chwili obecnej. Dowodem tego są kwity uiszczenia opłat.

W roku 1953 budynek i ziemia probostwa zajęła spółdzielnia produkcyjna w Olchowcach, lecz i w tym czasie Komitet Parafialny opłacał składki PZU i inne. Po rozwiązaniu spółdzielni produkcyjnej w 1956 r. budynek przejął Komitet Parafialny i przystąpił do kapitalnego remontu. Zaznaczyć należy, że w czasie grasowania band UPA na tutejszym terenie budynek gospodarczy został spalony, a mieszkalny doszczętnie zniszczony. Koszt remontu ponad 45 tys. zł ponieśli mieszkańcy wsi Olchowce i Bykowce, dołączając duży wkład własnej pracy. W lipcu 1957 r. została utworzona nowa reaktywowana parafia rzym.-kat., o czym były powiadomione władze. Proboszczem nowej parafii rzym.-kat. został ks. Mikosz Jan zamieszkując w budynku parafialnym. Władze powiatowe pismem L – AB -8/242/58 z 1959 r. wydały pozwolenie na wykonanie robót budowlanych (budynku gospodarczego) na terenie probostwa. W tym też roku budynek wymieniony został wybudowany.

Sprawa gruntu użytkowanego przez proboszcza przedstawia się w sposób następujący: grunt należący do Funduszu Religijnego po rozdysponowaniu został przydzielony w części ob. Pawłów Michałowi, który dobrowolnie w 1956 r. zrzekł się na korzyść parafii. Na posiedzeniu Powiatowej Komisji Ziemskiej w Sanoku w jesieni 1957 r. przyznano dla parafii w Olchowcach 5 ha ziemi, co zostało zatwierdzone przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sanoku w dniu 23 września 1957 r. Od tej pory bez przerwy użytkuje ten grunt w wysokości 3 ha ks. proboszcz, ponad 1 ha organista repatriant z ZSRR, a reszta należy do terenu kościoła.

Decyzja opuszczenia budynku parafialnego oraz ziemi ornej przez ks. proboszcza w Olchowcach jest niesłuszna i zarzut samowolnego zajęcia jest bezpodstawny. Na podstawie powyższych faktów użytkowanie budynku parafialnego oraz ziemi ornej jest zgodne z obowiązującymi prawami. W związku z powyższym mieszkańcy wsi Olchowce i Bykowce proszą Obywatela Ministra o niedopuszczenie do wyrządzenia nam krzywdy, zaopekowanie się naszą sprawą i natychmiastową interwencję, aby wstrzymano eksmisję do czasu rozpatrzenia sprawy przez Obywatela Ministra wspólnie z Obywatелеm Ministrem Rolnictwa⁹.

⁹ Tamże.

15 kwietnia 1959 r., Prezydium Powiatowej Rady Narodowej – Wydział Spraw Wewnętrznych w Sanoku wezwało „Obyw. Ks. Mikosza Jana (...) do osobistego jawienia się dnia 18 IV 1959 r. o godz. 9-tej w gabinecie Obyw. Przewodniczącego Prezydium w budynku głównym Prezydium. Wstawiennictwo obowiązkowe. Cel: przesłuchanie”¹⁰. 23 kwietnia 1959 r. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sanoku. Wydział Rolnictwa i Leśnictwa. Referat Urządzeń Rolnych wydał „Zarządzenie egzekucyjne” wobec ks. Jana Mikosza. W zarządzeniu tym napisano¹¹: „Decyzją Prez. Pow. Rad. Nar. w Sanoku z dnia 7 kwietnia 1959 r., L: RL-19-VId/21/59 wezwano obywatela do opuszczenia samowolnie zajmowanego budynku w Olchowcach będącego własnością Skarbu Państwa w terminie do dnia 20 kwietnia 1959 r. Równocześnie Prez. Pow. Rad. Nar. w Sanoku zagroziło, że w razie niezastosowania się do tej decyzji w wyznaczonym terminie zostanie wobec obywatela zastosowany przymus bezpośredni. Ponieważ jak zostało stwierdzone obywatel nie zastosował się do tej decyzji Prez. Pow. Rad. Nar. w Sanoku zarządza na podstawie art. 49 i 50 Rozp. Z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu przymusowym w administracji (Dz. U. Nr 36 poz. 342 z późniejszymi zmianami) zastosowanie wobec obywatela przymusu bezpośredniego celem zmuszenia obywatela do opuszczenia przedmiotowego budynku. Przeciwnie niniejszemu zarządzeniu przysługuje obywatelowi prawo wniesienia odwołania do Prez. Woj. Rad. Nar. w Rzeszowie za pośrednictwem tut. Prezydium w ciągu dni 14 od jego otrzymania. Zarządzenie to jest natychmiast wykonalne i wniesienie odwołania nie wstrzymuje jego wykonania”¹².

Ks. Mikosz zwrócił się z prośbą o interwencję do Sekretariatu Episkopatu Polski. W piśmie z dnia 29 kwietnia 1959 r. napisał: „Proszę uprzejmie o łaskawą interwencję u miarodajnych władz administracyjnych, żeby Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sanoku cofnęło swoją bezpodstawną i bezprawną decyzję nakazującą opuszczenie przydzielonego budynku i pola po probostwie gr.-kat. w Olchowcach. Mimo wyjaśnień z mej strony, jak to wskazuje załącznik Nr 1 i 2 Prezydium wystosowało drugie pismo grożące postępowaniem przymusowym”¹³.

¹⁰ Wezwanie PRN. Wydział Spraw Wewnętrznych w Sanoku dla Obyw. ks. Mikosza Jana z dnia 15.04.1959 r., w: TKJM – APB.

¹¹ Zachowano oryginalną pisownię.

¹² Zarządzenie egzekucyjne z dnia 23.04.1959 r., w: TKJM – APB.

¹³ Pismo ks. Jana Mikosza do Sekretariatu Episkopatu Polski z dnia 29.04.1959 r., w: TKJM – APB.

Na początku maja 1959 r. ks. Mikosz otrzymał następujące wezwanie: „Ob. Mikosz Jan w Olchowce, pow. Sanok. Na podstawie art. 2 Rozp. Prez. Rzeczypospolitej z dn. 22 III 1928 r. o postępowaniu administracyjnym Dz. U. Nr 30 poz. 24 (z późniejszymi zmianami) wzywa się Obywatela do stawienia się osobistego w Prez. Pow. Rady Narod. – Wydz. Gospod. Komun. i Mieszkan. w Sanoku Pl. Rewol. Październikowej. Pokój Wydz. Gosp. Kom. i Miesz. W pokoju Nr dnia 14 V 1959 r. godz. 14.30 w charakterze strony, w sprawie mieszkaniowej”¹⁴. Na wezwaniu znajduje się adnotacja Księdza „odpisano 15/5 1959”. Prawdopodobnie chodzi o pismo do Prezydium Wojewódzkiej Rady w Rzeszowie przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sanoku z dnia 9 maja 1959 r., w którym ks. Mikosz napisał: „Uprzejmie donoszę, że pismo Powiatowej Rady Narodowej w Sanoku RL–19-VId/21/59 o zarządzeniu egzekucyjnym jest pozbawione podstaw prawnych jak to w poprzednim piśmie wyjaśniłem, a zatem mnie nie obowiązuje”¹⁵.

2. Długoletni proces sądowy

Tak, jak poradziła Kuria Biskupia ks. Mikosz zwrócił się do Zespołu Adwokackiego w Rzeszowie. W piśmie do Rady Adwokackiej w Rzeszowie, ks. Mikosz pisał: „Dnia 27 listopada 1959 r. zwróciłem się do adwokata dr. Jana Kubiczka w Zespole Adwokackim Nr 2 w Rzeszowie z prośbą o przyjęcie zastępstwa w postępowaniu z powództwa Skarbu Państwa przeciwko mnie o ustąpienie z posiadania nieruchomości założonej przed Sąd Wojewódzki w Rzeszowie Nr II-C–209/59. Ponieważ dr Jan Kubiczek odmówił przyjęcia tej sprawy bez podania przyczyn odmowy, przeto nie mogąc zgodzić się z takim stanowiskiem dr. Jana Kubiczka, proszę o wydanie mu polecenia przyjęcia tej sprawy do postępowania”¹⁶.

Prośba była skuteczna. Rada Adwokacka w Rzeszowie dnia 29 grudnia 1959 r. przesłała ks. Mikoszowi wyciąg z protokołu posiedzenia Rady Adwokackiej z dnia 11 grudnia 1959 r. Według tego protokołu w punkcie III b: „Kierownik Biura Rady referuje pismo ks. Jana Mikosza (...). Rada na zasadzie przepisu art. 5p ust 2 ustawy z dnia 27 czerwca 1950 r. o ustroju adwokatury

¹⁴ W tekście zachowano oryginalną pisownię. Wezwanie Ob. Mikosza Jana P. K. L. I 25/53, w: TKJM – APB.

¹⁵ Pismo ks. Jana Mikosza do WRN w Rzeszowie z dnia 9.05.1959 r., w: TKJM – APB.

¹⁶ Pismo ks. Jana Mikosza do Rady Adwokackiej w Rzeszowie, w: TKJM – APB.

postanowiła zlecić Dr. Janowi Kubiczkowi, adwokatowi w Rzeszowie udzielenie żądanej pomocy prawnej ks. Janowi Mikoszowi”. W uzasadnieniu napisano: „Gdy w świetle treści pisma skierowanego pod adresem Rady przez ks. Jana Mikosza, adwokat Dr Kubiczek odmówił udzielenia mu pomocy prawnej bez podania ważnych powodów tej odmowy należało w oparciu o powołany w sentencji przepis ustawy o ustroju adwokatury rozstrzygnąć jak wyżej”¹⁷.

Odtąd dr Jan Kubiczek prowadził sprawę ks. Mikosza, a właściwie sprawę majątku kościelnego w Olchowcach. O problemach jakie tam napotkał ks. Mikosz świadczy korespondencja wspomnianego adwokata do Księdza. Chcąc uchwycić cały przebieg zdarzeń trzeba przedstawić je w sposób chronologiczny. Wszystkie pisma mają charakter urzędowy i były nadawane listem poleconym. Charakterystyczny jest zwrot adwokata, który w swych pismach zwraca się do ks. Jana Mikosza zawsze adresem: „Przewielebny Księżę Proboszczu!”¹⁸. Niewątpliwie świadczy to o życzliwości adwokatury względem osoby księdza, który w Olchowcach – jak to ukazano wyżej – był tylko „wikariuszem eksponowanym”.

11 stycznia 1960 r., Sąd Wojewódzki w Rzeszowie, Wydział II Cywilny wezwał ks. Jana Mikosza na posiedzenie Sądu, które miało się odbyć 25 lutego „w sprawie Skarb Państwa przeciwko ks. Jan Mikosz o 40 000 zł”¹⁹. W związku z tym wezwaniem, pismem z dnia 19 lutego 1960 r. dr Kubiczek pisał do Księdza: „W wiadomej sprawie proszę uprzejmie o zjawienie się w naszym Zespole dnia 25 lutego br. przed rozprawą. Wcześniejszy przyjazd jest zbędny, ponieważ strona powodowa nie przedłożyła dotychczas akt administracyjnych, które Sąd z urzędu dopuścił na dowód. Dla mnie to jest na rękę, ponieważ strona powodowa uniemożliwia mi w ten sposób zajęcie otwartego stanowiska i przedłuża mi ad infinitum termin do złożenia pisemnej odpowiedzi na pozew. W dniu 25 bm. odbędziemy wstępną generalną konferencję w tej sprawie, na co rezerwuję sobie wolny czas”²⁰.

13 czerwca 1960 r. dr Kubiczek informował ks. Mikosza, że „Sąd Wojewódzki w Rzeszowie wyznaczył wiadomą rozprawę na dzień 7 lipca”. Informował również, że „dotychczas brakuje pewnej części administracyj-

¹⁷ Wyciąg z protokołu posiedzenia Rady Adwokackiej w Rzeszowie z dnia 19.12.1959 r., w: TKJM – APB.

¹⁸ Por. np. Pismo z dnia 6.03.1961 r., w: TKJM1 – APB; Pismo z dnia 31.05.1961 r., w: TKJM – APB; Pismo z dnia 31.03.1962 r., w: TKJM – APB; Pismo z dnia 5.11.1962 r., w: TKJM – APB.

¹⁹ Zawiadomienie Sądu Wojewódzkiego w Rzeszowie. Wydział II Cywilny do ks. Jana Mikosza, z dnia 11.01.1960 r., w: TKJM – APB.

²⁰ Pismo z dnia 18.02.1960 r., w: TKJM – APB.

nych akt, które mają być dostarczone w najbliższych dniach”²¹. Po zapoznaniu się z ich treścią adwokat zapowiedział poproszenie „Księdza Proboszcza na oznaczony dzień, celem omówienia całokształtu sprawy”²². Zaproszenie do Zespołu Adwokackiego ks. Mikosz otrzymał 30 czerwca 1960 r. Konferencja miała się odbyć 5 lipca. Adwokat Kubiczek dopisał: „Zaznaczam przy tym, że w zarządzeniu rozpisania rozprawy postanowiono zawiadomić o terminie rozprawy (7 lipca br. godz. 11.30) tylko pełnomocników stron, natomiast brak zarządzenia co do wezwania świadka oraz stron”²³.

W piśmie z dnia 8 lipca 1960 r. adwokat pisał: „Donoszę uprzejmie, że Sąd Wojewódzki odroczył wczorajszą rozprawę z tym, że termin dalszej rozprawy będzie wyznaczony na piśmie. Przyczyną odroczenia było jedynie to, że Sąd wezwał przedstawiciela strony powodowej do przedłożenia Sądowi odpisów decyzji administracyjnych stwierdzających własność Skarbu Państwa odnośnie parcel będących przedmiotem sporu, przy czym Sąd spostrzegł różnice pomiędzy treścią zaświadczenia dołączonego do pozwu z treścią żądania pozwu, gdzie różnią się poszczególne numery parcel”²⁴.

Do tej decyzji Sądu Kubiczek dołączył własny komentarz: „Osobiście nie bardzo godzę się ze stanowiskiem Sądu Wojewódzkiego jakoby strona powodowa była obowiązana przedłożyć szczegółową decyzję dotyczącą przedmiotu sporu, ponieważ istnieje i zostało dołączone do pozwu ogólne orzeczenie Prezydium PRN w Sanoku dotyczące przejęcia na Skarb Państwa wszystkich poukraińskich nieruchomości na terenie Olchowiec, no ale dla mnie jest obojętne to, czy i jakie trudności Sąd sprawia stronie powodowej. Odnośnie moich wniosków o sprowadzenie akt i rejestrów z Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sanoku, Sąd Wojewódzki nie zajął jeszcze żadnego stanowiska, chociaż na poprzedniej rozprawie zgodził się na przeprowadzenie tego dowodu i wydał stosowne postanowienie. Musimy więc czekać na dopełnienie przez stronę powodową obowiązku przedłożenia szczegółowej decyzji, a ja ze swej strony będę czuwał pieczołowicie nad dalszym rozwojem sprawy”. Adwokat prosił też Księdza „o szczegółowe wiadomości co do imion, nazwisk i adresów świadków, którzy będą mogli stwierdzić fakt wydania przez Prezydium PRN w Sanoku decyzji z dnia 23 IX 1957, i co do kwestii, jak świadkowie przedstawiają treść oraz sposób wydania owej decyzji”²⁵.

²¹ Pismo z dnia 13.06.1960 r., w: TKJM – APB.

²² Tamże.

²³ Pismo z dnia 30.06.1960 r., w: TKJM – APB.

²⁴ Pismo z dnia 8.07.1960 r., w: TKJM – APB.

²⁵ Tamże.

Po kolejnej rozprawie 31 października 1960 r., w piśmie z dnia 3 listopada adwokat ks. Mikosza pisał do niego: „Sąd odroczył znowu rozprawę bez wyznaczenia terminu następnego posiedzenia, ponieważ dopuścił do wód z biegłego inżyniera geodety, celem stwierdzenia na miejscu w Olchowcach, jakie oznaczenia katastralne mają poszczególne parcele będące w użytkowaniu Przewielebnego Księdza Proboszcza. Było to konieczne z uwagi na to, że zachodzą różnice w oznaczeniu poszczególnych parcel w orzeczeniu administracyjnym i w pozwie”²⁶. Adwokat komentując tę decyzję Sądu stwierdzał: „Badanie numeracji parcel przedłuży znowu czas trwania procesu, co do którego niestety nie mogę żywić pomyślnej nadziei na wygranie. Moje obawy w tym przedmiocie powiększyły się jeszcze w następstwie tego, że ostatnio przy rozpracowywaniu szczegółów spostrzegłem poważny błąd w piśmie Kurii Biskupiej z dnia 9 marca 1960 r. o ile Kuria Biskupia w tym piśmie neguje obowiązek odniesienia się do władz świeckich przy ustanowieniu Przewielebnego Księdza Proboszcza Księdzem Ekspozytem w Olchowcach. Mianowicie Kuria Biskupia powołuje się na argument, że dekret o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych nosi datę 31 XII 1957 zaś nominacja Księdza Ekspozyta datę 27 VI 1957, podczas gdy wspomniany dekret został w rzeczywistości wydany dnia 31 XII 1956 i wszedł w życie z początkiem stycznia 1957, w następstwie czego władze świeckie mogą kwestionować w ogóle legalność nominacji. Wprawdzie władze świeckie kwestionują również ustanowienie Wikariatu Ekspozowanego w Olchowcach, w tym kierunku jednak nie mają racji, ponieważ odnośny dekret Kurii Biskupiej pochodzi jeszcze z roku 1948”²⁷.

Wyjaśniając te wątpliwości, dr Kubiczek zapewniał ks. Mikosza: „Mimo powyższego będę podtrzymywał nadal zarzuty trwałego nadania spornych gruntów rzym.-kat. filii parafialnej w Olchowicach i zarzuty braku legitymacji biernej po stronie Przewielebnego Księdza Proboszcza (osobiście), aby przygotować sobie podstawę do rewizji. W tym celu proszę uprzejmie o rychłe podanie mi dokładnych danych co do świadków Ob. Janika i Mgr. Kuca, a w szczególności ich imion i dokładnych adresów, ponieważ Sąd nie przyjmie tak ogólnych określeń jakie otrzymałem w liście z 31 III br. Muszę dysponować imionami, miejscem zamieszkania, nazwą ulicy i numerem domu. Co do pozostałych świadków Halickiego Bazylego, Żebrackiego Franciszka, Bodiaka Antoniego, Krowiaka Michała, Jagniszczaka Jana, Kostura Franciszka i Zimaka Jana proszę o podanie, którzy z nich mają najwię-

²⁶ Pismo z dnia 3.11.1960 r., w: TKJM – APB.

²⁷ Tamże.

cej wiadomości, gdyż wystarczy podać dwóch lub trzech świadków, a nie tak wielką ilość²⁸.

6 marca 1961 r. dr Kubiczek donosił ks. Mikoszowi, że „Sąd Wojewódzki odwołał rozprawę wyznaczoną na dzień 9 marca br. z powodu przeszkód, na jakie natrafił pełnomocnik Wydziału Rolnictwa radca Warchoł. Nowy termin został wyznaczony na dzień 17 kwietnia br. godz. 10²⁹. 31 maja 1961 r. adwokat pisał: „Donoszę uprzejmie, że w terminie wniosłem rewizję od wiadomego wyroku, a równocześnie złożyłem w Sądzie Wojewódzkim prośbę o zwolnienie Ks. Proboszcza od wysokich opłat sądowych. Sąd Wojewódzki uwzględnił moją prośbę i udzielił zwolnienia od opłat sądowych, w związku z czym zarządził doręczenie rewizji Wydziałowi Rolnictwa WRN, który będzie mógł w ciągu 7 dni od doręczenia złożyć odpowiedź rewizyjną. Za kilka tygodni akta będą przekazane Sądowi Najwyższemu w Warszawie, a rozprawa rewizyjna będzie wyznaczona chyba za kilka miesięcy³⁰”.

Adwokat Kubiczek, pismem z dnia 7 marca 1962 r., zawiadamiał ks. Mikosza, „że Sąd Najwyższy wyznaczył rozprawę rewizyjną na dzień 28 marca 1962 r. godz. 9-ta sala Nr 33 w budynku Sądu Najwyższego w Warszawie ul. Ogrodowa Nr 12³¹. Adwokat radził, żeby Ksiądz zrezygnował „z zastępstwa w Warszawie z uwagi na bardzo wysokie koszty” a „sam fakt zastępstwa będzie bez znaczenia, ponieważ wszystko co było godne podkreślenia zostało uwzględnione w rewizji³². Ks. Jan Mikosz 14 marca zapytywał adwokata o czasokres pozostawiania akt w Sądzie Najwyższym po rozprawie rewizyjnej. Na to Kubiczek pismem z dnia 17 marca poinformował Księdza, że „czasokres pozostawiania akt w Sądzie (...) jest trudny do określenia”. Wyjaśniał przy tym, że „wszystko zależy od pracochłonności uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego (...) i od sytuacji zaległości w oddziale maszynowym (pisarskim) Izby Cywilnej. Przeciętnie akta wracają do I Instancji najwcześniej w terminie 3 miesiące, a w wielu wypadkach termin przedłuża się znacznie”. Adwokat zapewnił także, że osobiście będzie się „starał o uprzedzenie Ks. Proboszcza o zwrocie akt, celem przygotowania Go do spodziewanych nieprzyjemności³³”.

²⁸ Tamże.

²⁹ Pismo z dnia 6.03.1961 r., w: TKJM – APB.

³⁰ Pismo z dnia 31.05.1961 r., w: TKJM – APB.

³¹ Pismo z dnia 7.03.1962 r., w: TKJM – APB.

³² Tamże.

³³ Pismo z dnia 27.03.1962 r., w: TKJM – APB.

W kolejnym piśmie adwokata z dnia 31 marca 1962 r. czytamy: „Dzisiaj dowiedziałem się, od p. mgr. Warchoła, radcy prawnego Wydziału Rolnictwa Leśnictwa Prez. WRN w Rzeszowie, że Sąd Najwyższy na rozprawie dnia 28 marca br. postanowił odroczyć rozprawę i zwrócić się o wyjaśnienie do Urzędu Wyznań przy Prezydium Rady Ministrów w Warszawie w kwestii, czy Kuria Biskupia w Przemyślu była władną utworzyć Wikariat Eksponowany dla wsi Olchowce i Bykowce, co uczyniła dekretem z dnia 28 II 1948 r. L. 1373/48. Najwidoczniej Sąd Najwyższy ma zamiar uznać słuszność naszego zarzutu odnośnie braku legitymacji biernej w procesie po stronie Przewiel. Księdza Proboszcza, oczywiście w wypadku gdyby wyjaśnienie Urzędu Wyznań stwierdziło legalność wspomnianego dekretu Kurii Biskupiej. Uwzględnienie tego zarzutu pociągnęłoby za sobą oddalenie powództwa, w konsekwencji zaś strona powodowa musiałaby wytoczyć nowe powództwo przeciwko Wikariatowi Eksponowanemu. Nie ma podstawy do kwestionowania takiej właśnie informacji radcy Warchoła zwłaszcza, że był on osobiście na rozprawie w Warszawie i zna dokładnie prawne podstawy naszej obrony. Obecnie Przewiel. Ks. Proboszcz może liczyć na dłuższą zwłokę, ponieważ wydaje mi się, że ponowna rozprawa przed Sądem Najwyższym może być wyznaczona chyba dopiero za kilka miesięcy”³⁴.

Pismem z dnia 27 sierpnia 1962 r. dr Koniczek zawiadamiał ks. Mikośza, że „Sąd Najwyższy w Warszawie wyznaczył ponowną rozprawę rewizyjną w wiadomej sprawie na dzień 17 września br.” Adwokat pisał: „Nasza obecność na tej rozprawie jest zbędna, gdyż Sąd Najwyższy niewątpliwie rozważy szczegółowo rewizję”. Dodał przy tym: „Przed kilku dniami byłem w Warszawie i z ciekawości zaglądnąłem do Izby Cywilnej Sądu Najwyższego, aby zobaczyć jaką odpowiedź dał Urząd do Spraw Wyznań na zapytanie Sądu Najwyższego. Otóż stwierdziłem, że ten Urząd pismem z dnia 6 VII br. poinformował Sąd Najwyższy, że w okresie między utratą mocy obowiązującej przez Konkordat z roku 1925, a wejściem w życie dekretu z dnia 8 II 1953 r. Dz. U. Nr 10 poz. 32 o obsadzeniu duchownych stanowisk kościelnych, utworzenie Wikariatu Eksponowanego przez Kurię Biskupią, nie wymagało dla uzyskania skuteczności prawnej zgody organów administracji państwowej. Wymieniony Urząd nie odpowiedział jednak na pytanie Sądu Najwyższego czy utworzenie takiego wikariatu nie stanowiło przekształcenia granic terytorium Parafii Sanok II. Widocznie Urząd do Spraw Wyznań uznał tę kwestię za nieistotną. W takim stanie rzeczy wydaje mi się, że Sąd Najwyższy uzna słuszność mojego zarzutu co do braku legi-

³⁴ Pismo z dnia 31.03.1962 r., w: TKJM – APB.

tymacji biernej do procesu po stronie Przewiel. Księżda Proboszcza i że oddali powództwo wychodząc z założenia, że biernie legitymowanym może być tylko Wikariusz Eksponowany w Olchowcach i Bykowcach. Nie jest jednak wykluczone, że Sąd Najwyższy uchyli zaskarżony przeze mnie wyrok do ponownego rozpoznania sprawy. Stąd też przypuszczam, że obecnie nie grozi Przewiel. Księdzu proboszczowi termin rychłej eksmisji i że sprawa w każdym razie przewlecze się na dłuższy okres czasu”³⁵.

3. Kara

Już po przeniesieniu się ks. Jana Mikosza do Beska, 5 listopada 1962 r. adwokat informował go: „Przez jednego z kolegów, który ostatnio był w Sądzie Najwyższym w Warszawie stwierdziłem według repertorium Izby Cywilnej Sądu Najwyższego, że niestety w dniu 1 października br. ogłoszono wyrok oddalający naszą rewizję. Wysokości kosztów przysądzonych przez Sąd Najwyższy Skarbowi Państwa nie znam, ponieważ repertorium nie zawiera odnośnej adnotacji, a akta sprawy były niedostępne, ponieważ znajdowały się u sędziego referenta sprawy. Akta sprawy nie zostały jeszcze zwrócone do Sądu Wojewódzkiego w Rzeszowie i przypuszczam, że może to nastąpić dopiero za kilka tygodni, gdy będzie już sporządzone i przepisane uzasadnienie wyroku rewizyjnego. W powyższym zawiadomiłem również Księżda Centelewicza”³⁶.

Dnia 30 marca 1963 r. Sąd Wojewódzki w Rzeszowie przesłał pismo na adres: „Ob. Ks. Jan Mikosz w Olchowcach – par. Sanok, obecnie w Besku – Urząd Parafialny”³⁷. Pismo brzmiało: „W sprawie z powództwa Skarbu Państwa – Prez. WRN w Rzeszowie przeciwko Ks. Janowi Mikoszowi o ustąpienie z posiadania nieruchomości Sąd Wojewódzki w Rzeszowie wyrokiem z dnia 17 kwietnia 1961 r. nałożył na Obywatela obowiązek uiszczenia opłat sądowych w kwocie 1.768 zł., od których była zwolniona strona powodowa. Wzywa się Obywatela do uiszczenia opłat sądowych w kwocie 1.768 zł. W terminie dwutygodniowym pod przymusem przymusowego ściągnięcia”³⁸. Ks. Mikosz karę zapłacił o czym świadczy pokwitowanie pocztowe nadane w Besku dnia 3 kwietnia 1963 r.³⁹

³⁵ Pismo z dnia 27.08.1962 r., w: TKJM – APB. Ks. Roman Centelewicz był następcą ks. Mikosza w Olchowicach. Por. Rocznik Diecezji przemyskiej na rok 1966, dz. cyt., s. 129.

³⁶ Pismo z dnia 5.11.1962 r., TKJM – APB.

³⁷ Pismo Sądu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 30.03.1964 r., w: TKJM – APB.

³⁸ Tamże.

³⁹ Potwierdzenie dla wpłacającego Ks. Jana Mikosza w Besku, w: TKJM – APB.

Sprawa się jednak nie skończyła. 26 lipca 1963 r. komornik Sądu Powiatowego w Sanoku zawiadamiał ks. Jana Mikosza o wszczęciu egzekucji. W piśmie o sygnaturze Jp. 443/63 komornik Sądu Powiatowego zawiadamiał Księdza, „że, przeciwko Obywatelowi na wniosek wierzyciela Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej – Wydział Rolnictwa i leśnictwa w Rzeszowie została wszczęta egzekucja na podstawie z tytułu wykonawczego Sądu Wojewódzkiego w Rzeszowie z dnia 11 maja 1963 r. sygn. II. C. 209/59, którym Sąd postanowił zasądzić pozwanego na wydanie stronie powodowej pbud. 132 i 293/2 oraz PGR. 831/1, 832/2, 833/3, 835/1, 1191/1, 1192/1, i 1193/1 gminy kat. Olchowce pow. Sanok.

II. zasądził od pozwanego na rzecz strony powodowej koszty procesowe w kwocie 2.000 zł.

III. Na pozwanego nakłada się obowiązek uiszczenia Skarbowi Państwa 1768 zł. Tytułem opłaty sądowej od których strona powodowa była zwolniona. Wobec tego na podstawie art. 833 kpc. Wzywam Obywatela do dobrowolnego wykonania wyroku, w przeciwnym razie w dniu 20 sierpnia 1963 godz. 10-ta nastąpi przymusowe wykonanie takowego sposobem w nim wskazanym a koszty procesu i koszty wykonania wyroku będą wyegzekwowane z ruchomego majątku Obywatela⁴⁰. Egzekucję na sumę 2157 zł 80 gr. przeprowadzono o czym świadczy „Pokwitowanie komornika” z dnia 20 sierpnia 1963 r.⁴¹

W 1962 r. ks. Mikosz starał się o probostwo w Dębowcu lub w Świlczy. W piśmie do Kurii Biskupiej w Przemyślu zaznaczył, że egzamin konkursowy zdał w dniach 9-10 września 1959 r.⁴² Kuria Biskupia w Przemyślu w piśmie z dnia 20 lipca 1962 r. poinformowała ks. Mikosza: „Kuria Biskupia zawiadamia, iż w wynik konkursu na probostwa w Dębowcu i Świlczy wyszli inni kandydaci. Kuria jednak gotowa jest nadać twej Wielbności administrację ekspozytury w Drohobyczce, jeśli Prezydium WRN nie zgłosi zastrzeżeń odnośnie przeniesienia Wiel. Ks. Muchy na inną placówkę. Zechce Twoja Wielbność zaraz odpowiedzieć, czy godzi się na tę propozycję, po czym Kuria przedstawiłaby Cię w prezydium WRN⁴³”.

⁴⁰ Zawiadomienie Ks. Jana Mikosza przez komornika Sądu Powiatowego w Sanoku o wszczęciu egzekucji z dnia 26.06.1963 r., w: TKJM – APB.

⁴¹ Pokwitowanie komornika Sądu Powiatowego w Sanoku z dnia 20.08.1963 r., w: TKJM – APB.

⁴² Pismo ks. Jana Mikosza do Kurii Biskupiej w Przemyślu z dnia 7.07.1963 r., w: TKJM – APB; por. Episcopus Premisliensis Latinorum Nr 4262/59 z dnia 11 IX 1959 r., w: TKJM – APB.

⁴³ Pismo Kurii Biskupiej w Przemyślu do ks. Jana Mikosza z dnia 20 lipca 1962 r., w: TKJM – APB.

4. Sprawa nominacji do Zabierzowa

Do Drohobyczki ks. Mikosz nie poszedł. Otrzymał nominację na administratora parafii w Zabierzowie. Niestety, władze nie wyraziły na to zgody. W decyzji Urzędu do Spraw Wyznań do Kurii Biskupiej w Przemyślu z dnia 27 sierpnia 1962 r. napisano: „Na podstawie art. 3 ust 1 dekretu z dnia 27 grudnia 1956 r. o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych (Dz. U. Nr 1, poz. 6 z 1957 r.) – Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie – Wydział do Spraw Wyznań po rozpatrzeniu pisma Kurii Biskupiej w Przemyślu z dnia 30 lipca 1962 r. L. dz. 3754/62b. – zgłasza zastrzeżenia przeciw mianowaniu księdza Jana Mikosza na stanowisko administratora parafii w Zabierzowie, pow. Rzeszów”⁴⁴.

Kuria Biskupia wniosła odwołanie. W uzasadnieniu napisano: „Nigdy dotąd Prezydium WRN nie przesłało Kurii Biskupiej jakichkolwiek zastrzeżeń przeciw Ks. Janowi Mikoszowi. Jako wikariusz ekspozyt pracuje w Olchowcach od pięciu lat i Władze nie zarzuciły mu jakoby jego działalność zagrażała porządkowi publicznemu. – Jeśli może pracować w Olchowcach trudno zrozumieć, dlaczego nie mógłby pracować w Zabierzowie. Prezydium WRN swą decyzją pozbawia go prawa do objęcia innej parafii bez podania właściwych przyczyn”⁴⁵. W dalszej części wspomnianego pisma odniesiono się do Dekretu o obsadzaniu stanowisk kościelnych z dnia 31 grudnia 1956 r. Powołując się na art. 7 tego dekretu napisano: „właściwy organ państwowy zwraca się do zwierzchniego organu kościelnego z podaniem motywów o wydanie stosownych zarządzeń, a w razie nieskuteczności, o usunięcie duchownego z zajmowanego stanowiska kościelnego. Zgłoszenie zastrzeżeń w sprawie Ks. Jana Mikosza jest równoznacznym z usunięciem go z administracji parafii w Zabierzowie. Wspomniany dekret nie wymienia porządku publicznego bez podania szczegółowych motywów, jako dostatecznych racji do zgłoszenia zastrzeżeń, która w tym wypadku jest zaocznym wyrokiem, choć obwiniony zawsze gotowy do swej obrony, byle wiedział jakich dopuścił się wykroczeń. Tego domaga się praworządność. (...) Kuria Biskupia w Przemyślu prosi uprzejmie Urząd do Spraw Wyznań o uchylenie decyzji (...) w sprawie Ks. Jana Mikosza jako niezgodnej z tenorem wspomnianego dekretu”⁴⁶.

⁴⁴ Decyzja Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie. Wydział do Spraw Wyznań z dnia 27.06.1962, w: TKJM1 – APB.

⁴⁵ Pismo Kurii Biskupiej do Urzędu do Spraw Wyznań z dnia 1.09.1962 r., w: TKJM – APB.

⁴⁶ Tamże.

Po rozpatrzeniu odwołania w Urzędzie do Spraw Wyznań, zostało ono oddalone. 13 października 1962 r. Urząd informował Kurię Biskupią i ks. Mikosza: „Na podstawie art. 5. ust. 1 dekretu z dnia 31 grudnia 1956 r. o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych (Dz. U. z 1957 r. Nr 1, poz. 6) i art. 130 § 1, pkt. 1 KPA Urząd do Spraw Wyznań – po rozpatrzeniu odwołania Kurii Biskupiej z dnia 1 września 1962 r. L. 4297/62 od decyzji Wydziału do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Rzeszowie z dnia 27 sierpnia 1962 r. L. Wz. II-6/29/63 w sprawie zgłaszania zastrzeżeń przeciw mianowaniu ks. Jana Mikosza na stanowisko administratora parafii w Zabierzowie, pow. Rzeszów – utrzymuje zaskarżoną decyzję w mocy⁴⁷. W decyzji Urząd do Spraw Wyznań pominął uzasadnienie decyzji, zarówno wcześniejszej, jak i zaskarżonej „ze względu na porządek publiczny” oraz stwierdzono, że decyzja „jest ostateczna w postępowaniu administracyjnym”⁴⁸.

Niedługo potem ks. Mikosz został wikariuszem adiutorem w Besku, a następnie administratorem i proboszczem. Urząd ten pełnił do 1994 r. Wtedy przeszedł na emeryturę, ale pozostał w parafii. Zmarł w Besku 3 stycznia 2005 r. Tam też został pochowany na cmentarzu parafialnym.

Ks. Andrzej Garbarz

SUMMARY

The dispute about Church's benefices in Olchowce in The Diocese of Przemyśl

One of a controversial problem on line of relation The Church and The State in Poland in sixtieth years of XX age was matter the church's estate. The authorities claimed themselves right to appropriation of the church fortunes. In Diocese of Przemyśl it concerned also these benefices of former Greek catholic parishes. Some of them took over roman Catholic Church. It was this way in Olchowce near Sanok where bishop of Przemyśl, Franciszek Barda created the branch on the material base of former Greek catholic parish. The dispute lasted some years from 1958 to 1964 year. Judicial in this matter rolled object first in The District Court in Rzeszów, and late in The High Court in Warsaw. This fortune was defended, but appearing in dispute, Father Jan Mikosz, became punished fine, and also this, that the authorities did not want to confirm him on next parishes.

⁴⁷ Decyzja Urzędu do Spraw Wyznań z dnia 13.10.1962, w: TKJM – APB.

⁴⁸ Tamże.